

**ВУК
ДРАШКОВИЋ**

**ТАМО
ДАЛЕКО**

Copyright © 2013, Вук Драшковић
Copyright © овог издања 2013, ЛАГУНА

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*...Ту, на дну, где шкољке сан уморан хваџа,
и на мршве алге шресейница љада,
лежи гробље храбрих, лежи браћо до браћа,
Промеџеји наде, айостіоли јада...*

Милутин Бојић, Плава гробница

Садржај

Војска мога деде.	9
Сан међу шкољкама	31
Пише у новинама	67
Брвнара у Алпима	77
Мобилни телефон	103
Падавица у Паризу	117
Треће око.	127
Болнички дани	139
Моја Шалупа и Аквинта.	155
<i>О писцу</i>	173

ВОЈСКА МОГА ДЕДЕ

Зашто ово пишем, и коме? Ето, оте ми се баш ова мисао, па покрену руку, а рука оловку, која заигра на коцкастим листовима ђачке свеске. Субота је, рано јутро, 16. јуна 1984.

Пронађох свеску, малочас, у својој некадашњој дечијој собици. Јуче као да је било, њу ми купио деда Аврам, почетком септембра 1948, кад сам пошао у школу. Купио ми још буквар, нарамак свески и једну шарену перницу, издужени дрвени сандучић са преградама за графитне оловке, машиницу за оштрење оловака и две гумице за брисање.

Нема, одавно, ни те пернице, ни буквара, ни мојих првих слова и речи записаних у свескама, ни гумица за брисање. При честим

преметачинама дедине куће, сваки пут су нешто односили. Нема ни деде Аврама. Нема ни мог оца Јеремије, ни мајке Јелене. Остадосмо, само, ова дашчара, која труне, ја и, ево, једна неисписана свеска коцкастих листова, којој се поверавам.

* * *

Растао сам у овој дашчари изнад језера, у несрећи, и уз дедине приче о несрећама још већим, а деценијама удаљеним од дана мога рођења.

– Ја за мртве руке, други војник за мртве ноге, мало заљуљамо, као да бацамо џак кромпира, па из стомака Шалупе несрећника убацимо у море – причао је деда, једне давне вечери, у овој истој соби, у којој, јутрос, реших да у слова претачем своје дечије памћење и чудна два сна, један из претпрошле а други из прошле ноћи, што извиру, чини ми се, не само из мога детињства. – Море прозирно, при врху прозирно, видимо како тону мученици, а Цампика клечи на палуби Шалупе, дрхти, зури у небо и цвили, колико га грло носи: „Има ли те?“ – потекоше сузе деди Авраму, а мене, унука његовог од пет година, подиђе језа.

Мислио сам – сећам се – да је Шалупа вештица огромне утробе и да су људи, које је деда бацао у море, били живи, а да су им биле умрле само руке и ноге. Нисам знао шта је палуба, ко је Цампика, одакле му такво име, зашто је гледао у небо, док су људи тонули у море, и на кога је горе, изнад облака, галамио. Нисам знао ни зашто је, те пролећне вечери, моја мајка навлачила ћебад на прозоре, ни зашто су двојица наших суседа дедину причу о Шалупи и Цампики пратили са одобравањем и са упадицама, потврђујући све што је деда говорио, али уплашено, стално ослушкујући хоће ли неко или нешто пореметити ноћну тишину у селу.

– Зашто, деда, ниси бацио у море ту вештицу? – упитао сам. – И је ли то море веће од нашег језера?

– Куку мени, полудеће ми дете – повикала је моја мајка.

* * *

Све до поноћи, слушао сам приче и препирке тројице старца, мог деде и двојице његових ратних другова, о Шалупи и Цампики. Занеле их успомене, а ја сам слушао, слушао, на свој начин тумачио и повезивао. Неке циновске

лађе („И унуци наших унука морају да воле Француску“, говорио је деда Аврам) превезле су далеко, далеко, цело наше село до неког острва, да се, на том острву, излечимо од смрти, од глади, од рана, да се окрепимо и ојачамо за повратак кући. Крај тог великог острва, тамо далеко, далеко, у туђини, мало је острво, камено острво, на коме су живеле само змије, а име му је слично моме. Змије се увукоше у камене шкрипове, али не због кише, која је, без престанка, лила три месеца, него због војске, мртве војске, која прекри острво. У камену се нису могле копати раке за хиљаде и хиљаде, па их је, са острва, деда носио до Шалупе, до некакве дрвене лађе, велике и дубоке лађе, којом је управљао неки Цампика. Тако сам ја разумео. Закључивао сам, из њихове приче, да није само деда Аврам сносио мртве до Шалупе, нити их је, он једини, бацао у море, кад би Цампика, до воденог гроба, довезао Шалупу. То, ипак, није смањивало моју тугу и бес. Скочио сам са сећије у соби, дотрчао до деде и, плачући, почео да му гребем лице.

– Видане, очи моје, нисмо их могли оставити на Виду, да их развлаче лешинари и змије... Морао сам... морали смо негде да их сахранимо – прекрстио се, искапио чашу ракије,

и заплакао. – Они су, сине, и данас, живи – рекао је и посадио ме на своје крило.

– Они јесу, а ми нисмо – прошапутао је сусед. – Боље би нам било да смо и ми као Цампика, да ово не дочекамо.

– Цампика је вештац, ето шта је – одбрусио сам, не схватајући о чему је сусед говорио.

– Цампика је светац – почео је деда Аврам да ми објашњава. – Имао је, сине, мање од двадесет година. Сав од мишића, као хрт, а косе црње од ноћи. Возећи проклету Шалупу, убрзо је поседео, пропио се, а низ оба образа његове сузе су ископале своја корита... Три месеца је пловила Шалупа, а кад мртвих више није било, Цампика је напустио кормило, обе-сио себи камен око врата и скочио у море... Светац је он био, сине Видане.

– Жив је сахрањен у мору? – загризао сам прсте руке, али бол нисам осећао.

– Жив! – прекрстио се деда Аврам.

– Умало не бацисмо у воду и... сећаш ли се, Авраме, оног тифусара, оног поручника, што оживе на Шалупи?

– Као да га и сада гледам – одговори деда.

– Клео ми се, прошле године, један човек да је то био Он.

– Ко? – повиках са дединог крила.

– Он, нико други него Он... Не смем, Вида-не, ништа више да кажем, још си мали.

– Чуо сам и ја за ту причу – рече деда Аврам.
– Можда је и био Он, а можда и није... Тај поручник беше костур сами, није личио ни на себе.

– Очи... очи сам му запамтио. Исте његове – осврну се сусед око себе, па отрча до прозора, склони крајичак ћебета и забечи се у ноћ.

Мало иза тога, у собу уђе мој отац Јеремија. Вратио се однекуд, блатњавих опанака и покисао. Не скиде мокри сељачки гуњ, него привуче столицу ужареној пећи, седе и хукну.

– Дознаде ли ишта? – упита га деда Аврам.

– Истина је – одговори отац.

– Не може бити – рече један од суседа.

Отац је ћутао. Сви су, видео сам, чекали да каже још нешто, али је он ћутао. Таква му била нарав. Дешавало се да, по цео дан, не проговори ни реч, као да је нем. У селу је, ваљда због тога, добио надимак Немац, а ја сам мислио да тај ружни надимак има везе са Немцима.

– Причај, за име Божије – дрмусну га деда Аврам за раме.

– Не лажу – прошапта отац.

– Наши ти казали да не лажу? – још је деда Аврам био сумњичав.

– Казали – пружи отац руку према ракијској чаши.

– Убиће га... све ће нас убити! – рече сусед, а ја, умало, не вриснух од страха, па се, дрхтећи, привих уз дедино тело. Ништа нисам разумео, а зуби су ми цвокотали од нагле студени.

– Боље би било и њему и нама свима да не оживе на Шалупи – рече наш сусед и окрену главу према зиду. – Реци, брате Авраме, због чега се истреби Србија... због чега попадасмо на Церу, на Колубари... зашто смо својим телима хранили звери и птице по Албанији, рибе у мору, зашто, зашто? – тргну шајкачу са главе и баци је на под.

– Он им жив пао у руке?! – заврте главом деда Аврам. – Не могу да верујем.

– Пао – рече отац.

– Неко га је издао – подиже сусед капу са пода.

– Енглези – одговори отац.

* * *

Сутрадан, око поднева, тројица младића са пушкама бануше у наше двориште. Задивљено сам – памтим добро – пиљио у њихове униформе са црвеним пругама низ панталоне, црвеним ширитима око рукава, црвеним

звездама на капама. Деда је блањао некакву даску, мајка је нешто копала крај бунара, а отац беше у кући...

– Какво је то посело било у овој кући? – приђе вођа тројке деди Авраму.

– Мало седели, синоћ, и причали са комшијама – потури деда блању, устаде, отресе пиљевицу са себе. – Седите, јесте ли за неко пиће?

– А о чему сте причали?

– Као и сви сељаци – осмехну се деда.

– Па сте замрачили прозоре, да вас нико не види – раскречи се униформа и скрсти руке на грудима. – Признај, чича, о чему сте се договарали?

– О Цампики и Шалупи – повиках ја.

– О чему? – зачуди се вођа тројке.

– Причали су о свецу Цампики, о змијама на острву... причао је деда како је са вештице Шалупе бацао војнике у море – не знам због чега, уплаших се и почех да плачем.

– Ти си добар дечко – помилова ме он по глави. – Шта су још причали? Ко је Цампика и ко је вештица... како рече да је име тој вештици?

– Шалупа је вештица, а Цампика је њу возио... возио, возио, па скочио у море.

– Долази овамо – повика мој отац, излазећи из куће.

– Ти, долази овамо – нареди му главни у тој патроли. – Тебе и тражимо, ти си тај!

– Тај сам – одговори отац.

– Курир Горског цара? Велиш да си тај.

– Ево вам моја глава, само ми сина не дирајте – клекну деда. – Он ми је једини остао... Он није био у шуми, никуд није одлазио из села – притајеног дисања слушао сам шта деда прича. Како ће им – грозничаво сам размишљао – дати своју главу? Хоће ли је одсећи, па им је дати? Хоће ли дедина глава моћи да говори? Ко је Горски цар? Шта је курир? Да ли је то поштар?

– Где си јуче био? – подвикну униформа на мог оца. – Касно си се вратио кући... признај, све знамо.

– Био је у тазбини – одговори деда Аврам, а вођа патроле га одгурну чизмом, па се деда, који је клечао, свали на леђа, у прашину.

– Ухапсили смо Сокола... са том шифром био си на вези, све је Соко признао... Изроде, што срамотиш свог брата?

– Био ми је брат, више није – опазих гнев у очевом погледу.

– Ти се, бандо четничка, стидиш брата партизана?

– Није то рекао... погрешно сте разумели – повика деда, још лежећи у прашину. – Хтео

је да каже да му је брат погинуо... ето, у вашој војсци погинуо... не стиди се њега Јеремија, него само каже да му је брат мртав и да он више нема брата.

– Стидим се брата, а стиди се и он себе – зачудих се тој дугачкој очевој реченици.

– Чусте ли га, другови... Па није он баш нем, није он Немац – зацерека се главна униформа. – Зашто се стидиш брата? И зашто се он стиди себе?

– Зна се зашто – одбруси отац.

– Зна се... зна се... велиш, зна се – откопча футролу од пиштоља. – Вежите банду! – наређи оној двојници. – Не зна се, још не знате ко смо ми, тек ћете сазнати.

– Људи... децо моја, синови моји... немојте, ако Бога знате – диже се деда и поче да запомаже. – Три сам главе дао за нашу државу, а једну за вашу државу... он ми је све што је претекло из два рата... ништа није скривио никоме, узмите моју главу.

– Која је то твоја држава? – унесе му се у лице униформа.

– Она држава у чијој сам војсци био... наша држава... Србија, сине, у чијој је војсци био и твој деда... Био је, морао је бити, јер тада, у Првом рату, није ни било ове твоје данашње

војске или неке друге... сва је Србија, сине, била у једној војсци, у нашој војсци.

– Ненародној и великосрпској војсци – зацерека се вођа тројке са црвеним ширитима.

– Народној и српској војсци... оној војсци у којој ми једног брата позоба Албанија, другог убише Швабе на Церу, а трећег... трећег свог брата сам, лично, сахранио крај Вида, у мору... Сина ми, у овом рату, убише пред Краљевом...

– Твој Горски цар убио ти је сина.

– Убиле га Швабе... погинуо је са вашом звездом на капи... Четири главе за две војске... немам више, немам више – поново клекну.

– Оче, устани! – повика мој отац.

– Никада ви више нећете устати – ошамари мог свезаног оца и раскрвари му усну. – Сви ћете у апс, па пред наше цеви, заједно са вашим Горским царем, са Краљем, са вашим Богом, са вашом Србијом... Нема вас, готово је... ваш Горски цар је сада мањи од миша – опет ошамари мог оца.

– Деда, деда, зови Цампику и побацијте их у море! – затрчах се према униформама, носећи блању у руци, а један од њих тројице ме ухвати, подиже и баци према оцу.

Нисам видео кад је отац, везаним рукама, узео блању од мене. Видео сам да је журнуо ка

вођи тројке, ударио га у лице и да је он пао. Чуо сам и пуцње, видео да и отац пада, видео и како га... Један за мртве руке, други за мртве ноге, па заљуљаше, као да је џак кромпира, и бацише га у бунар! Тако сам, посматрајући то, размишљао. Нисам, чак, ни заплакао.

* * *

Данима, нико из села није смео да дође и помогне деди и мајци да извуку мог оца из бунара. Тројке су кружиле селом, претресале куће и некуд одводиле људе. Деда није дао да икуд изађем из дворишта.

– Добро је, Видане, кад си ми ти претекао – рекао је оне ноћи кад смо сахранили оца. – Плачи и наричи, снахо, само у кући – рекао је мојој мајци.

Желео сам свашта да га питам, али ме је било срамота. Однекуд сам умишљао да знам и оно што нисам знао. Тако сам маштао да је и Горски цар, некада, био у дединој војсци, да је био мртав, па је оживео на Шалупи, излечио се и постао шумар, да је чувао шуму, и сваког у шуми, од убица и лопова. Отац је – размишљао сам – кришом одлазио до шумара, носио му писма и пријављивао лопове. Шумара су, на спавању, ухватиле ловокрадице

из далека, из туђине, неки Енглези. Тако сам, некако, одгонетао, сурове тајне око себе, све до оног дана, а лето је било, кад се мојим пустим селом не пронесе шапат да су мог дечијег шумара убили...

Ни сада, док ово пишем, и кад знам све што тада нисам знао, не могу дознати ко је у село донео вест о стрељању. Памтим само да је неколико суседа, крадомице, кад је пао мрак, дошло у нашу кућу. Седели су са дедом дуже од сат времена, смркнуто ћутали, пили ракију и крстили се.

– Кога су, деда, убили? – упитах кад одоше суседи. – Молим те, кажи ми.

– Не смем, сине. Једнога дана знаће се све.

– Ћутаћу као да сам у Шалупи... Зашто су убили мог оца? Да ли је, у бунару, и он оживео, као што је оживела твоја војска на дну мора?

– Јесте, Видане, и он је оживео, али не причај ово никоме – одговорио је деда Аврам.

* * *

Свашта почех да сањам. Заборавио сам многе појединости тих дечијих кошмара, а не бих, чини ми се, умео ни да их опишем, све и да су, ти кошмарни снови, још свежи у

моме памћењу. Пробудио бих се, уз врисак, па би мајка и деда, често, до зоре седели крај мог кревета. А на јави, нарочито кад бих се спустио до језера, моји снови су постајали чаробни. Легао бих у траву, посматрао језеро и умишљао да је то море. Оно дедино море, што је тамо далеко, далеко. Растеривао сам, у маштању, змијурине по Виду, млеком појио мртве, са дедом их носио до Шалупе и Цампике, са дедом и са мртвим војницима, који би оживели, као онај тифусар што је оживео, зарањао дубоко, дубоко у воду, и спавао, певао на дну мора.

По очевој смрти, дечија машта је и наш бунар односила до дединог мора и тамо га истакала крај Цампикине Шалупе. Ни данас не умем назрети поуздан разлог зашто сам се, убрзо, одрекао бунара, оца у бунару, чак и оног мог шумара. Нешто, изгледа, нисам могао ни да разумем ни да пригрлим као своје. Једно село, моје село, а две војске у њему. Ону, која ми баци оца у бунар, видео сам и омрзнуо. Ону другу, у којој је био мој отац, и коју је предводио мој дечији шумар, никада нисам видео, а осећао сам њен дах, њену сенку, свуда око себе. Нарочито ме је жалостило то што су људи из мог села хапсили, премлаћивали и убијали људе из мог села, па сам, однекуд,

говорио себи да би тако било све и да је победила војска мог шумара. Свако сећање на очеву смрт покретало је, у мени, ето, и страх да би, можда, и мој отац бацио у бунар оног разбојника који је њега у бунар бацио! Да ли би? Од страха и стида нисам се усуђивао да то питам деду Аврама. У његовој војсци, наше село било је заједно. Заједно су били и деда, и Цампика, и сви у Шалупи, и сви на дну мора. Ту војску, војску мога деде, прихватио сам као једину, као своју. Месецима, крај нашег језера, будан и у полусну, па и кад бих утонуо у најдубљи сан, био сам у дединим причама и у дединој војсци.

- Јеси ли ми дао име по Виду? – упитах га.
- По твом прадеди – зачуди се он.
- Купи ми виолину као што је Цампкина – молећиво се загледах у њега.
- Откуда знаш да је Цампика имао виолину? То ти нисам причао.
- Знам. Гледао сам га и слушао док свира.
- Бог с тобом, сине – тргну се деда, као да га је нешто ујело. – Идемо до цркве, да се помолимо.

* * *

Оне јесени, кад пођох у школу, тројке са пушкама, поново, почеше да крстаре селом.

Овога пута, дедину кућу су заобилазили. Они који су били за Стаљиновог маршала, хватали су, везали и некуд одводили оне што су били за Стаљина. Крај наше куће, крај ове брвнаре, спроведоше, везаног, и једног од оне тројице који су ми убили оца.

– Ударио Стаљин на Тита, а Тито на Стаљина – радосно је узвикивао један наш сусед, који је, мало раније, пуштен из затвора. – Куд ћемо ми, пета колона и реакција? Јеси ли, Авраме, за цара у Москви или за цара у Београду?

– Даће благи Бог, па ће један другоме очи да поваде – одговорио је деда.

Сутрадан, чини ми се сутрадан, насмејан и лаког корака, донео ми је буквар, неколико свески, шарену перницу. Тада ми је купио и ову свеску коцкастих листова. Само је она имала такве листове.

* * *

Неколико година су звезде у затворе одводиле звезде, али су, и хапшени и они који су их хапсили, и даље, били неподељени у мржњи, големој мржњи, према њиховом заједничком, врховном и једином непријатељу. Тај непријатељ више није била само згажена војска мога